

השישי לקטו לחם משנה, וכאשר הושעת להם בירידת המן, כן תושיענו גם עתה⁸¹.

בְּהוֹשַׁעַת טְפוּלִיךְ הוֹרוּ הֶכְנָה בְּמִדְעָם יִשְׂרָאֵל כָּחֶם וְהוֹדָה לְמוֹ רוּעָם

טְפוּלִיךְ - ישראל הדבוקים בך ומחוברים אליך, כמו שנאמר⁸²: 'וְאַתֶּם הַדְּבֻקִים בִּי' אֱלֹהֵיכֶם⁸³.

הוֹרוּ הֶכְנָה בְּמִדְעָם - למדו הלכות הכנה משישי לשבת מעצמם ומדעתם אף שלא אמר להם משה, שכאשר ראו שלקטו ביום השישי לחם משנה, הבינו מיד שלמחר בשבת לא ירד, כי שבת הוא, ואף שמשה היה צריך לומר להם במצות השם: 'וְהָיָה בַּיּוֹם הַשֵּׁשִׁי וְהִכִּינוּ אֶת אֲשֶׁר יֵבִיאוּ, שֶׁכַּח וְלֹא אָמַר לָהֶם. וכאשר באו ישראל ושאלו למשה על ענין זה ואם יפה כווננו, יִשְׂרָאֵל כָּחֶם וְהוֹדָה לְמוֹ רוּעָם - משה נזכר, חיזק כוחם והודה להם, ואמר: 'הוא אֲשֶׁר דִּבֶּר ה' שֶׁבֶתוֹן שַׁבַּת קֹדֶשׁ לָהּ' מִחֶר⁸⁴.

ויסוד דברי הפייט בפסקאות אלו, הוא ממה שכתוב בתורה⁸⁵: 'וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה הֲנִי מְמַטֵּיר לָכֶם לֶחֶם מִן הַשָּׁמַיִם וַיֵּצֵא הָעָם וְלָקְטוּ דָּבָר יוֹם בַּיּוֹמוֹ לְמַעַן אֲנֹסֶנּוּ הַיֵּלֶךְ בְּתוֹרָתִי אִם לֹא. וְהָיָה בַּיּוֹם הַשֵּׁשִׁי וְהִכִּינוּ אֶת אֲשֶׁר יֵבִיאוּ וְהָיָה מִשְׁנֶה עַל אֲשֶׁר יִלְקְטוּ יוֹם יוֹם'. 'וַיְהִי בַּיּוֹם הַשֵּׁשִׁי לָקְטוּ לֶחֶם מִשְׁנֶה שְׁנֵי הָעֶמֶר לְאָחָד וַיָּבֹאוּ כָּל נְשֵׁי־אִי הָעֵדָה וַיִּגִּידוּ לְמֹשֶׁה. וַיֹּאמֶר

וַיֵּשׁ שְׁפִירֵשׁ כּוֹוֶנֶת הַפִּיט, עַל פִּי מַה שֶׁנֶּאֱמַר⁷⁵: 'וַיָּבֹאוּ אֵילָמָה וְשֵׁם שְׁתֵּי עֶשְׂרֵה עֵינֹת מַיִם וְשִׁבְעִים תְּמָרִים וַיִּחְנוּ שָׁם עַל הַמַּיִם'. ואמרו חכמים⁷⁶: כיון שברא הקב"ה את עולמו, ברא שם שנים עשר מבועין כנגד שנים עשר שבטי יעקב, ושבעים תמרים כנגד שבעים זקנים. ומה תלמוד לומר: 'וַיִּחְנוּ שָׁם עַל הַמַּיִם', מלמד שהיו עוסקים בדברי תורה שנתנו להם במרה. - זהו שאמר הפייט: 'וְחֹק שְׁמֵת בְּמֶרֶה עַל מִי מְנוּחֹת' - החוק ששמת במרה שהיא התורה והשבת, עסקו בו על מי מנוחות האלו, שנבראו מששת ימי בראשית, להנחות שם את ישראל⁷⁷.

בְּהוֹשַׁעַת זְבוּדִיךְ בְּמִדְבַּר סִין בְּמַחְנֶה חֲכָמוֹ וְלָקְטוּ בְּשֵׁשִׁי לֶחֶם מִשְׁנֶה

בְּהוֹשַׁעַת זְבוּדִיךְ - זבד הוא 'חלק'⁷⁸, וישראל הם חלק ה' ונחלתו, כדכתיב⁷⁹: 'כִּי חֵלֶק ה' עָמּוֹ יַעֲקֹב חֵלֶל נִחְלָתוֹ'.

בְּמִדְבַּר סִין - הוא צין, הוא סין. הוא פארן, הוא קדמות. 'צין' שנצטוו שם ישראל על המצוות. 'סין' שבו באת שנאה לאומות העולם. 'פארן' שבו פרו ישראל. 'קדמות' שבו קבלו את התורה שהיא קדומה לעולם⁸⁰.

בְּמִדְבַּר סִין בְּמַחְנֶה - כאשר חנו במדבר סין והתלוננו כל עדת ישראל שהוציאם ממצרים כדי למות ברעב, ונתן להם ה' את המן דבר יום ביומו עומר לגולגולת. חֲכָמוֹ וְלָקְטוּ בְּשֵׁשִׁי לֶחֶם מִשְׁנֶה - וביום

79. דברים לב, ט. 80. פסיקתא זוטריתא פר' שלח לך. 81. סידור של"א, דרש ציון. ועי' בפסיקתא הבאה ביאור דברי הפייט כאן. 82. דברים ד, ד. 83. סידור בית יעקב ואוצה"ת. וכן כינה את ישראל בפיוט: 'אַל לְמוֹשְׁעוֹת' - 'טְפוּלִים בְּךָ שְׁעוֹת', ובפיוט להושע"ר: 'תַּעֲנֵנוּ בְּשֶׁה אוֹבֵד' - 'טְפוּלִים בְּךָ וּבְשֶׁמֶךְ נוֹשְׁעִים'. 84. סידור של"א, סידור בית יעקב ודרש ציון. 85. שמות

ישיג. אערוך שועי. 75. שמות טו, כז. 76. מכילתא פר' בשלח פרשה א. 77. שיחה שלימה. 78. כדכתיב (בראשית ל, כ): 'זבד טוב', ומתרגם: 'חולק טוב'. ובתרגום יוב"ע פירש מלשון 'זוודא' היינו צידה ומוזנות, עי' פי' הרמב"ן שם. וישראל הם חלק ה' וניזונים ממנו, וכן פירש בשיחה שלימה. [ובמחזור גולדשמיד פירש, ישראל שנתת להם זבד (מתנה), היינו המז או שבת].

והנה מדברי הפייט, 'הורו הַכְּנָה בְּמִדְעָם, יִשְׂרָאֵל פָּחַם וְהוֹדָה לְמוֹ רוּעָם', נראה בפשטות כדברי המדרש ורש"י, שמשם שכח לצוות אותם על ההכנה, ומעצמם השכילו לעמוד על דבר זה⁸⁹, ודלא כהאבן עזרא.

ויש שביאר, שמדוקדק כן מלשון הכתוב: 'וַיָּבֹאוּ כָּל נְשִׂאֵי הָעֵדָה וַיִּגִּידוּ לַמֶּלֶךְ, ומבואר שדוקא הנשיאים באו, משום שלא באו רק להודיע על הדבר המשונה שמצאו, בלבד, אלא שבאו להגיד ולהורות דעה, שיש ללמוד מזה דין הכנה⁹⁰. וזהו שהשיב להם משה: 'הוא אֲשֶׁר דָּבַר ה'', כדבריכם אשר אמרתם, הוא הוא דבר ה' - דין ההכנה. ויש להוסיף, שלכאורה מהו השבח הגדול בזה מה שהבינו מעצמם שזהו משום דין הכנה, הא דבר מושכל ופשוט הוא, אחר שכל יום ירד עומר אחד ובערב שבת שנים, שזה לכבוד שבת. אלא שבמה שאמר להם משה כל הפרשה: 'שִׁבְתֶּן שִׁבְתָּ קֹדֶשׁ לַה' מָחָר אֶת אֲשֶׁר תֹּאפּוּ אִפּוֹ וגו', נכלל בה כל ענין מצוות ודיני הכנה, והרבה גופי תורה היו כלולים בה, וכל זה השכילו הנשיאים להבין מעצמם, שהרי אמר להם: 'הוא אֲשֶׁר דָּבַר ה''. ויש לפרש שעל זה אנו מתפללים ומבקשים, כמו שהושעת להם להבין ולדעת מדעתם ומשכלם עמקי תורתך, כן הושענא לנו להבין ולהשכיל נפלאות בתורתך⁹¹.

אמנם מעתה צריך ביאור, שאם כדברי רש"י שישראל לא לקטו שני עומרים בכוונה תחילה, אלא הם מצאו שיעור זה

אֲלֵהֶם הוּא אֲשֶׁר דָּבַר ה' שִׁבְתֶּן שִׁבְתָּ קֹדֶשׁ לַה' מָחָר אֶת אֲשֶׁר תֹּאפּוּ אִפּוֹ וְאֶת אֲשֶׁר תִּבְשְׁלוּ בִשְׁלוּ וְאֶת כָּל הָעֵדָה הַיִּיחוּ לָכֶם לַמִּשְׁמֶרֶת עַד הַבֹּקֶר'.

וכתב רש"י: 'וַיִּגִּידוּ לַמֶּלֶךְ' - מכאן יש ללמוד, שעדיין לא הגיד להם משה פרשת שבת שנצטווה לומר להם: 'וְהָיָה בַּיּוֹם הַשְּׁשִׁי וְהַכִּינּוּ, עד ששאלו את זאת. אמר להם: 'הוא אֲשֶׁר דָּבַר ה'' - שנצטוויתי לומר לכם.

ומקור הדברים במדרש⁸⁶: כיון שכעס [משה], שכח לומר להם שילקטו ביום השישי שני עומרים לאחד. כיון שהלכו ולקטו ביום השישי ומצאו כפלים, באו הנשיאים ואמרו למשה. שנאמר: 'וַיָּבֹאוּ כָּל נְשִׂאֵי הָעֵדָה וַיִּגִּידוּ לַמֶּלֶךְ, ומה אמר להם: 'הוא אֲשֶׁר דָּבַר ה'', ואינו אומר 'הוא אשר דברתי' אלא 'אשר דבר' - ששכח⁸⁷.

ומטעם זה פירש רש"י על תחילת הפסוק: 'וַיְהִי בַּיּוֹם הַשְּׁשִׁי לִקְטוֹ לָחֶם מִשְׁנָה' - שאין פירושו שלקטו בפועל לחם משנה, שהרי עדיין לא ידעו מזה, אלא 'לקטו' היינו שכשמדדו את לקיטתם באוהליהם, מצאו כפלים שני העומר לאחד.

אמנם האבן עזרא⁸⁸ פירש, שלקטו בכוונה⁸⁹ כי משה צוה להם לעשות ככה⁹⁰, ומה שבאו הנשיאים והגידו למשה, היינו שאמרו לו, שישראל עשו כאשר צוים. ושאלוהו מה יעשו, כי למה צוה ללקוט משנה, ואיך יוכלו לאכלו.

89. והוכיח כן מהכתוב 'לקטו', ולא נאמר מצאו. 90. וכן פירש הרא"ם בבראשית ב, ג, שביום ששי ירד להם כפול, ולא שבמידה נמצא כפול. 91. וכנ"ל ציון 84 בשם המפרשים, וע"ע בשו"ת בנין שלמה סי' יט, 92. אוצה"ת. 93. יד משה.

טז, ד-ה; שם כב-כג. 86. שמו"ר כה, י. 87. וכן כתבו תוס' שבת פז, ב ד"ה וכתוב. ועי' רשב"ם שמות שם פסוק כג ואוה"ח פסוק כב שכתבו טעמים אחרים למה משה לא אמר להם מיד שילקטו ביום השישי, 88. פסוק כב.

החשיבו והגדירו הפייט כ'חכמו ולקטו'. שאכן נצרכה חכמה יתירה להבין תיכף ומיד, שאכן ירד להם לחם כפליים מצומצם, וצריך לכך דעת והבנה מרובה, ועל כן דוקא הנשיאים בחכמתם שמו לבם לכך, ומיד באו אל משה ויגידו לו שמצאו 'לחם משנה', שני העומר לכל אחד, משום שרק הם השכילו להבין שניתן לכל אחד לחם במידה כפולה בדיוק. זהו שיסד הפייט: 'חֲכָמוֹ וְלֶקְטוּ בְּשֵׁשִׁי לֶחֶם מִשְׁנָה', כי הבינו בחכמתם שירד להם 'לחם משנה'. ואז העלו הנשיאים בדעתם, שכפי הנראה, אחד ניתן ליום השישי והעומר השני מיועד לשבת. וכהמשך דברי הפייט: 'טְפוּלִיךָ הוֹרוּ הֶכְנָה בְּמִדָּעַם', שהבינו נשיאי ישראל, שכיון שירד היום לחם כפול בדיוק, מסתמא מחר לא ירד, ועל כן, התוספת שירדה היום, יש לשמרה לצורך מחר.⁹⁹

עוד יש שהטעים, שהנה ישראל 'החכימו' על ידי המן של שבת, שהרי מכוחו נתחזקה אמונתם ביתר שאת וביתר עוז בקדושת השבת השקולה כנגד כל התורה כולה, ו'הֵן יִרְאֶת ה' היא חֲכָמָה'¹⁰⁰. בנוסף לכך, בירידת המן של שבת למדו להבדיל בין קודש לחול, ובין יום השביעי לששת ימי המעשה, והבדלה זו מקורה בחכמה ובדעת, כפי שתקנו חכמינו 'הבדלה' בברכת 'חונן הדעת'¹⁰¹, - וזהו שיסד הפייט: 'חֲכָמוֹ וְלֶקְטוּ'¹⁰².

איסורי שבת, בזה הורו הכנה, ואז נזכר משה שנטווה להזהירם על דין הכנה. ⁹⁹. ואם לא היה נודע להם זאת היום אלא רק למחרת ביום השבת, היה אסור להם לאכול משום איסור מוקצה, כיון שלא היה האוכל מוכן מערב שבת לצורך שבת. מהרי"ל דיסקין על התורה (נדפס בהוספות), עי"ש. ¹⁰⁰. איוב כח, כח. ¹⁰¹. ברכות לג, א. ¹⁰². ילקוט המליצות פר' בהעלותך.

בשעת המדידה, מהו שיסד הפייט: 'חֲכָמוֹ וְלֶקְטוּ בְּשֵׁשִׁי לֶחֶם מִשְׁנָה', והרי לא נתכוונו ללקוט אלא עומר אחד. ואכן היה מקום לפרש, שדברי הפייט כאן מוסבים על שבת השניה, שכבר ידעו שירד לחם משנה, ואז חכמו ללקוט לחם משנה. והגם שגם בלא לקיטתם לצורך השבת יהיה ממילא לחם משנה, מכל מקום הם רצו לעשות מעשה הכנה לשבת.⁹⁴

אך בפשוטו דעת הפייט היא שאמנם משה לא צוה להם ללקוט, אבל לא ס"ל גם בזה כפירש"י שלא לקטו אלא מצאו, אלא שלקטו בכוונה תחילה לחם משנה מדעתם ומחכמתם.⁹⁵ ושתי הפסקאות הם המשך אחד, שלקטו וחכמו לחם משנה, והורו בכך דין הכנה. שמדעת עצמם הורו, שגם אם ירד המן בשבת יהיה אסור לאכול, לפי שאינו מן המוכן.⁹⁶

ויש שביארו, שכיון שכבר נצטוו על השבת במרה, וידעו איסור הוצאה בשבת, הבינו מדעתם, שלמחרת לא יהיה אפשר להכניס מרה"ר לרה"י, ואף אם נאמר שלא נצטוו עדיין על איסור הוצאה עם הכלי,⁹⁷ מכל מקום אפיה ובישול ודאי נאסרו להם, ולכך סברו שיש ללקט שני עומרים, כדי שיוכלו לאפותו ולבשלו בערב שבת.⁹⁸

אמנם יש שפירש, שאף הפייט סובר כדברי המדרש ורש"י שרק במדידה גילו שיש בכליהם שני עומרים, ועם כל זה

⁹⁴. ישמח יהודה פר' בשלח. אך דחה שם, דמהו המקור שבשבת השני לקטו לצורך השבת, והלא לא נזכר זה בקרא כלל, ומנ"ל דעשו אז מעשה הכנה. ⁹⁵. דובר שלום, יציאת מצרים ח"ב פר' בשלח. ⁹⁶. דובר שלום. ⁹⁷. עי' תוס' עירובין יז, ב ד"ה לאו שניתן. ⁹⁸. יציאת מצרים, אערון שועי. ולפי"ז 'הורו הכנה במדעם' היינו שמחמת רוחב דעתם ללקוט כפול בערב שבת מחמת

בגופם צווי הקב"ה, שאמר: 'וְהָיָה בַּיּוֹם הַשְּׁשִׁי וְהָכִינוּ אֶת אֲשֶׁר יִבְיָאוּ וְהָיָה מִשְׁנֶה עַל אֲשֶׁר יִלְקְטוּ יוֹם יוֹם'¹⁰⁷.

ויש שהטעים עוד בדברי הפייט כאן, שהנה כשמכין אדם ביום השישי את מאכלו לצורך מחר, עיקר המעשה אינו מעשה מצוה, כי אם מעשה של רשות בעלמא שמכין מאכלו לצורך מחר. ורק אם יכווין מחשבתו שעושה זאת לשם מצוה, הרי שעל ידי מחשבתו נעשה הדבר למעשה מצוה, ואולם אם אינו מכווין מעשהו לשם מצוה לא יקבל על דבר זה שכר, אפילו כמצוה שלא לשמה. שדוקא בדבר שבעצמותו הוא מעשה מצוה שייך בזה קיום שלא לשמה ולא בדבר שעיקרו הוא רשות. מעתה יש לומר, שזהו המכוון בהא ד'חכמו ולקטו', - שחכמו בלקיטתם להוסיף לכוין שיהא זה לשם מצוה, ועל ידי כך קיימו בזה מצוה, ולכך קרי לה 'חכמה', שהרי כשנצרך ממילא לעשות דבר של רשות, ובלא טורח והפסד יכול על ידי מחשבה מועטת להפכו למעשה מצוה, הרי זה מן החכמה שלא יפסיד זאת לעשותו בלא כוונה למצוה¹⁰⁸.

ויש שביאר כוונת הפייט: 'חֲכָמוּ וְלָקְטוּ בַּשְּׁשִׁי לֶחֶם מִשְׁנֶה', שהנה כתב רבינו בחיי¹⁰⁹, שמי שפשע ולא ליקט את המן בבוקר, היו נותנים לו מן בתורת צדקה. אכן יש לומר, שכל זה דוקא ביום חול, אך מי שלא ליקט ביום שישי לצורך שבת, לא היו מצווים לתת לו בתורת צדקה לצורך יום השבת¹¹⁰. וזהו ש'חכמו ולקטו' בשישי ללקוט לחם משנה, כי מי שלא ילקט

ויש שפירש, שאף אם משה הודיעם על ענין הלחם משנה¹⁰³, מכל מקום היתה בלקיטתם 'חכמה'. שבאמת גם לולי שלקטו לחם משנה, לא היה נחסר מזונם ליום השבת, שהרי נאמר בקרא: 'וְהָיָה מִשְׁנֶה עַל אֲשֶׁר יִלְקְטוּ יוֹם יוֹם', וכך אמר משה לישראל, שימצאו מאליהם 'לחם משנה', אבל לא אמר להם שילקטו בידים 'משנה'¹⁰⁴. אבל ישראל עם קודש, בקשו לעשות הכנה במעשה ידיהם, ולכך לקטו בעצמם שני עומרים כדי לקיים ולהראות חשיבות מצות הכנה לשבת. וזו היתה ה'חכמה', שלמדו בזה ענין הכנה למצוה. זהו שיסד הפייטן: 'זְבוּדִּיךָ בְּמִדְבַּר סִין בְּמִחְנֶה, חֲכָמוּ וְלָקְטוּ בַּשְּׁשִׁי לֶחֶם מִשְׁנֶה', - אף שלא היו צריכים ללקטו, כי בלא זה גם כן היתה הברכה נתונה בו בכפליים, אבל: 'טְפוּלִיךָ הוּרוּ הִכְנָה בְּמִדְעָם, שִׁבְקוּ לַהוֹרוֹת מִצּוֹת הַכְנָה לַכְבוֹד הַשַּׁבָּת, וְאוֹ: יִשְׂרָאֵל כִּתְּם וְהוֹדָה לְמוֹ רוּעָם'¹⁰⁵.

באופן אחר יש שהטעים לשון הפייט, שהנה ענין החכמה שייך גם על עצם עשיית המצוה ביושר, כדכתיב¹⁰⁶: 'וְשִׁמְרָתֶם וַעֲשִׂיתֶם כִּי הוּא חֻקְמִתְכֶם וּבִינְתְּכֶם, וּפִירֵשׁ רִשׁוֹ: בְּזֹאת תַּחֲשֹׁבוּ חֲכָמִים וְנִבּוֹנִים לַעֲיִנֵי הָעַמִּים. וּמִבּוֹאֵר, שֶׁהַחֲכָמָה הָאֱמִיתִית הִיא לִלְכַּת בְּדֶרֶךְ יִשְׂרָאֵל וְלַעֲשׂוֹת הַמִּצְוֹת. וְזֶהוּ כוּוֹנֵת הַפִּיט, שֶׁאֵף שֶׁבִּשְׁאֵר יָמֵי הַשָּׁבוּעַ הִיא מִקְבֵּל כָּל אֶחָד עוֹמֵר לְגוֹלְגוּלְתָּה, גַּם אִם הִיא מִלְקֵט פָּחוֹת מֵעוֹמֵר, וְכֵן גַּם הִיא בַּשַּׁבָּת, שֶׁנִּי הָעוֹמֵר לְאַחַד, מִכָּל מְקוֹם 'חֲכָמוּ' לַלְקוּט שֶׁנִּי הָעוֹמֵר, כִּדִּי לְקִיִּים

טובה. 109. שמות טז, כא. 110. כמש"כ בספר קהלת יעקב שאין מצוה לתת צדקה לעני בשבת, שכיון שהוא מצווה להכין ביום שישי לצורך שבת, אם פשע ולא הכין בעצמו הרי הוא פושע ואין מצוה לתת לו, עיי"ש שיישב בזה קושיית התוי"ט

103. כשיטת האבן עזרא. 104. וזה דלא כהאבן עזרא. 105. ישמח יהודה פר' בשלח בשם הג"ר יוסף משה הלוי אונגר זצ"ל אבד"ק פישטיאן, ועיי"ש מה שהאריך בביאור דבריו. 106. דברים ד, ו. 107. מאורי המועדים. 108. שמועה

משנה', באו אל משה לשאלו פשר דבר. השיב להם משה: 'הוא אֲשֶׁר דָּבַר ה', שָׁבֶתוֹן שֶׁבֶת קֹדֶשׁ לַה'', ה'לחם משנה' מן השמים הוא, שהרי השבת היא קודש לה, ומאחר וקדושתה אינה תלויה בישראל אלא מן השמים היא, לכך היא יורדת מן השמים 'לחם משנה'.

זהו שיסוד הפייט, הנה בתחילה שסברו ישראל שמצות 'הכנה' נאמרה על עשיית ה'לחם משנה', אין לנו מקור למצות 'הכנה' בשאר דברים, אך מאחר ש'חֲכָמוֹ וְלָקְטוּ בַּשָּׂשִׁי לֶחֶם מִשְׁנָה', והיינו, שישראל לקטו ביום השישי 'לחם משנה', והחכימו וגילו שה'לחם משנה' יורד מוכן מן השמים, מעתה, עיקר מצות ה'הכנה', נאמרה על שאר צרכי סעודות השבת, ולא על ה'לחם משנה'. ומעתה: 'טְפוּלֶיךָ הוֹרוּ הַכֵּנָה בְּמִדָּעַם', בשעה שהודיעו למשה שירד המן בכפלים, אז הורו את מצות 'הכנה', ואכן: 'יִשְׂרָאֵל כִּפְּחוּ וְהוֹדָה לָמוֹ רוּעָם' - משה הודה להם וחזק את דבריהם: 'הוא אֲשֶׁר דָּבַר ה' שָׁבֶתוֹן שֶׁבֶת קֹדֶשׁ לַה''¹¹⁶.

**

ויש שביארו דברי הפייט 'חֲכָמוֹ וְלָקְטוּ' בדרכים אחרות שאינן נוגעות לעיקר מעשה הלקיטה ולדין ההכנה. יש שביאר, על פי שיטת רבי אלעזר בן עזריה: ערב שבת, בששה לחודש, בשש שעות ביום, קבלו ישראל את הדברות. ובתשעה שעות ביום חזרו לאוהליהם, והיה המן מוכן להם לשני ימים, ושבתו ישראל באותה שבת, שמחים כשמחת החג, שזכו לשמוע קולו של הקב"ה¹¹⁷. וכך מתפרש הפייט: 'בְּהוֹשַׁעַת זְבוּדֶיךָ בְּמִדְבַּר סִין' - במדבר

היום, לא יוכל להחיות את נפשו ביום השבת, שהרי לא יתנו לו אחרים בתורת צדקה. ודבר זה 'חכמה' הוא, כמאמר שלמה המלך¹¹¹: 'הַחֲכָמָה תַּחֲיָה בְּעֶלְיָהּ' - שהחכם עיניו בראשו לדאוג מבעוד מועד להחיות את נפשו¹¹².

**

ויש שפירש דברי הפייט כאן בדרך זו: הנה נאמר בכתוב¹¹³: 'וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁשִׁי לָקְטוּ לֶחֶם מִשְׁנָה שְׁנֵי הָעֶמֶר לְאָחָד, וַיָּבִיאוּ כָּל נְשִׂאֵי הָעֵדָה וַיִּגִּדּוּ לְמֹשֶׁה'. מהו החידוש שנתגלה לנשיאים בירידת 'לחם משנה' ביום השישי, עד שהוצרכו לספר על כך למשה, והרי משה כבר הודיעם שכך יהיה: 'וַהֲיָה בַיּוֹם הַשְּׁשִׁי וַהֲכִינוּ אֶת אֲשֶׁר יָבִיאוּ, וַהֲיָה מִשְׁנָה עַל אֲשֶׁר יִלְקְטוּ יוֹם יוֹם'¹¹⁴.

אלא, יסוד ספקם של הנשיאים היה, האם מצות ה'הכנה' לשבת שנתחדשה בפרשת המן¹¹⁵, נאמרה גם על ה'לחם משנה' עצמו, והיינו, שהמן ירד מן השמים 'לחם אחד', ועליהם יהיה מוטל להכינו לשבת ולעשותו 'לחם משנה', שעל ענין זה נאמר עיקר מצות הכנה לשבת. או שמא ה'לחם משנה' ירד מוכן מן השמים כפול מאשר ילקטו בכל יום, ומצות ה'הכנה' נאמרה על שאר צרכי השבת. ואכן בתחילה סברו הנשיאים, שהכנת ה'לחם משנה' היא חלק ממצות הכנה לשבת הנלמדת מהנאמר: 'וַהֲכִינוּ אֶת אֲשֶׁר יָבִיאוּ' - וַהֲיָה מִשְׁנָה עַל אֲשֶׁר יִלְקְטוּ יוֹם יוֹם', והיינו, שבשעת הלקיטה יהיה רק לחם אחד, ועל ידי ההכנה - 'וַהֲיָה מִשְׁנָה'. על כן, בראותם שמן השמים ירד 'לחם

ביום הששי והכינו את אשר יביאו' - חול מכין לשבת. ¹¹⁶ 116. אזור אליהו פר' בשלח. ¹¹⁷ 117. פרקי דרבי אליעזר פמ"ה.

בריש מס' שבת. ¹¹¹ 111. קהלת ז, יב. ¹¹² 112. צנצנת המן עמ' 54. ¹¹³ 113. שמות טז, כב. ¹¹⁴ 114. שם פסוק ה. ¹¹⁵ 115. כמו שדרשו בביצה ב, ב: 'והיה

הנה במן נאמר¹²²: 'שטו העם ולקטו וטחנו ברחים', ופירש באלשיך תיבת 'שטו', מלשון 'שטות' ופתיות. ששטות גדולה היא לטחון ולדוך במדוכה ולבשל בפרור, כדי לעשות אותו עוגות. שהלא מאליו יהיה טעמו כטעם לשד השמן, מבלי שום הכנה ועשיה. ולכך קרא הכתוב להכנה זו מעשה 'שטות', משום שכל מעשה בטל, שטות יקרא. כמו כן, המותיר מן המן מיום זה ליום המחר, גם כן עשה מעשה שטות, משום שלא הועיל כלום במעשהו, שהרי המן יבאיש ורימה תעלה בו. ומלבד זאת, הרי המן ירד דבר יום ביומו, ומה צורך להותיר למחר. אכן ביום השישי, הוצרכו ללקט לצורך יומיים, ואדרבה, המותיר למחר 'חכם' יקרא, כמאמר התנא¹²³: 'איזהו חכם הרואה את הנולד', שהרי בשבת לא ירד, והנשאר מיום שישי לשבת לא יבאיש כלל. בנוסף לכך, בערב שבת לא הוצרכו כלל לדוך במדוכה וללקט בפרור כדי להיטיב המאכל, שהרי משונה היה ה'לחם משנה' של שבת בטעמו ובריחו, ובלא שום מעשה הכנה המכונה: 'שטות', היה משונה לטובה בטעמו, והכל נעשו 'חכמים' בהכנתו. זהו שיסוד הפייט: 'חכמו ולקטו בפשי לחם משנה', שעל ידי שינוי ה'לחם משנה' בטעמו ובריחו, נתחכמו הכל, כי לשווא הכנתם וטרחתם בטחינה ובישול, כי מאליו יתוקן ויוכשר כראוי¹²⁴.

השבת. וכן משמע ממה שאמרו בילקו"ש פר' בשלח רמז רסא: 'כל עסקה של שבת כפול, עומר כפול שני העומר לאחד', והיינו, שאף על פי שעומר אחד היה עבור יום שישי, נחשב העומר של שבת כפול, משום ששני העומרים ניתנו גם עבור השבת. ¹²¹ גבורת יצחק שבת סי' יד. ¹²² במדבר יא, ח. ¹²³ אבות פ"ב מ"ט. ¹²⁴ ילקוט המליצות פר' בהעלותך בשם הר"ר משה גינז.

סיני, 'חכמו' - בעת שקיבלו את התורה הנקראת 'חכמה'¹¹⁸, 'ולקטו בפשי לחם משנה' - ותיבת 'בפשי' קאי גם על 'חכמו' וגם על 'ולקטו', כלומר, שחכמו וקיבלו את התורה ביום השישי, ומיד כשחזרו לאוהליהם, מצאו את המן מוכן להם לשני ימים, ולקטו לחם משנה, ליום השישי ולשבת קודש¹¹⁹.

ויש שפירש כוונת הפייט, שהנה בכל יום היה אסור להותיר מן המן למחרת, חוץ מיום השישי שהיה מותר להניח את הנותר ליום השבת, כדכתיב: 'ואת כל העדף הניחו לכם למשמרת עד הבקר'. ונראה, שכשם שהיה מותר להניח לשבת את העומר של שבת, כמו כן היה מותר להניח את הנותר מן העומר של יום השישי. והטעם בזה, משום שלא ניתן להם עומר אחד מיוחד לשישי ועומר אחד מיוחד לשבת, אלא ניתן להם 'לחם משנה' לשני הימים יחד¹²⁰. וזהו שאמר הפייט: 'חכמו ולקטו בפשי לחם משנה', והיינו, שאילו לקטו ישראל עומר אחד ליום שישי ועומר אחד לשבת, היה אסור להם להותיר את העומר שלקטו ליום שישי בשביל שבת, אבל הם 'חכמו ולקטו' בשישי לחם משנה עבור שני הימים, וכיון שלקטו לחם משנה עבור שני הימים, שפיר הותר להם להניח שני העומרים לשבת¹²¹.

ויש שפירש דברי הפייט בדרך דרוש:

¹¹⁸ כמו שדרשו בקה"ר ב, א את הפסוק (קהלת ב, ט): 'אף חכמתי עמדה לי', על התורה, עי"ש. ¹¹⁹ הגר"ד שפרבר במצודת דוד מקוואות ח, ג ובשו"ת אפרקסתא דעניא ח"ד סי' שצו, עי"ש. ¹²⁰ ולכך גם הלחם של יום השישי היה משונה בטעמו, כמו שאמרו במכילתא פרשת בשלח: לחם משנה - שהיה משונה בריחו ובטעמו, ומשמע שגם העומר של יום השישי היה משונה משאר ימות השבוע, והיינו משום ששניהם ניתנו גם עבור